

Türkiye’de Canlı Hayvan ve Kırmızı Et İthalatı Kararlarının Sığır Besicileri Üzerine Etkileri

Erol AYDIN*, Mehmet Ferit CAN**, Yılmaz ARAL***, Yavuz CEVGER****, Engin SAKARYA*****

Öz: Bu çalışmada; Türkiye’de kırmızı ette yaşanan kriz ile ithalat kararı alınmasını doğuran sürecin nedenlerinin, canlı hayvan ile kırmızı et ithalatı hakkındaki besici görüşlerinin, ithalat kararının besiciler üzerindeki etkilerinin, sektörde olası yansımaların ve ileriye dönük çözüm önerilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın materyalini; Kars, Erzurum ve Ankara illerinden toplam 82 entansif sığır besi işletmesi sahibiyle yapılan anket verileri oluşturmuştur. Araştırmada, kırmızı et fiyatlarında son dönemde oluşan artışların en önemli nedenleri sırasıyla “besi materyali alım fiyatındaki artış”, “ülke genelinde sığır varlığındaki azalış” ve “geçtiğimiz dönemlerde süt fiyatlarındaki düşüş sonrası damızlıkların kesimi” olarak tespit edilmiştir. Çalışmada, kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatının devam etmesi durumunda işletme sahiplerinin %87.8’inin üretim faaliyetlerinden çekileceği ya da ölçeğini azaltacağı yönünde olumsuz görüşe sahip olduğu saptanmıştır. Besicilerin mevcut şartlarda üretimin sürdürülebilirliği bakımından, besi materyali alım fiyatı ve karkas satış fiyatına ilişkin beklentileri ortalama olarak sırasıyla 9.65±1.18 TL/kg ve 15.70±2.92 TL/kg düzeyinde oluşmuştur. Üreticilerin kırmızı et üretiminin artırılmasına dönük olarak “damızlık süt sığırcılığı desteklerinin artırılması”, “ithalatın yalnızca damızlık hayvan ve besi materyaliyle sınırlandırılması” ve “besi sığırcılığına verilen teşvik ve desteklemelerin artırılması” gibi çözüm önerileri bulunmaktadır. Sonuç olarak; ulusal çıkarların korunması açısından orta ve uzun dönemde canlı hayvan ile kırmızı et ithalat kararından vazgeçilmesi, gümrük vergilerinin artırılması ve ülke genelinde besicilik faaliyetinde üretim maliyetini azaltıcı, verim ve kaliteyi teşvik edici nitelikte ve etkin hayvancılık politikalarının süratle hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar sözcükler: Canlı hayvan, ithalat, kırmızı et, sığır besiciliği, Türkiye.

The Effects of Livestock and Red Meat Import Decisions on the Cattle Fatteners in Turkey

Abstract: In this study it is aimed to determine the reasons for the crisis in red meat resulting in making the import decision, the cattle fatteners’ views on the livestock and red meat import, the effects of the import decision on

the cattle fatteners, the possible reflections in the sector, and prospective solution offers in Turkey. Survey data obtained from a total of 82 cattle fattening enterprises located in Kars, Erzurum, and Ankara provinces have constituted the material of the study. In the research, the most important reasons for the recent increases in the red meat prices have been determined as “the increase in the purchase price of the fattening material”, “decrease in the cattle number throughout the country”, and “the slaughter of breeding cattle after the recent decrease in the milk prices”, respectively. In the study it has been determined that in case the import of slaughtered animal and red meat continue, 87.8% of the enterprise owners have expressed negative opinions to stop their production activities or decrease their scales. In terms of the cattle fatteners to sustain the production in current conditions, their expectations concerning the purchase price of fattening material and sales price of carcass have been formed as average 9.65±1.18 TL/kg and 15.70±2.92 TL/kg, respectively. There are some solution offers such as aimed at the increase of red meat production by the producers “increasing the supports of dairy cattle breeding”, “restricting the import only with cattle breeding and fattening materials,” and “increasing the incentives and the supports given to cattle fattening”, respectively. Finally, in the sense of protecting national interests, relinquishing the decision to import the livestock and the red meat on the medium and long term, increasing the customs taxes, and realizing the efficient livestock policies having the characteristics of decreasing the production cost in cattle fattening and encouraging the productivity and quality throughout the country have a great importance.

Key words: Cattle fattening, import, livestock, red meat, Turkey.

Giriş

Türkiye’de artan nüfusun meydana getirdiği talep ve yükselen sosyo-ekonomik refah düzeyi et üretiminin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Besicilik; kasaplık hayvanlardan elde edilen et miktarının artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi yanında, çeşitli hayvan yemlerinin ve endüstri kalıntılarının daha iyi bir şekilde değerlendirilmesi bakımından büyük önem taşıyan, yeni istihdam yaratmak

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD, 06110, Dışkapı-Ankara

** Dr., Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara İl Tarım Md., 06720, Yenimahalle-Ankara

*** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD, 06110, Dışkapı-Ankara

**** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD, 06110, Dışkapı-Ankara

***** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD, 06110, Dışkapı-Ankara

suretiyle ekonomiye büyük ölçüde katkıda bulunan önemli bir hayvancılık alt sektörüdür (4,13).

Kırmızı et sektöründe arz, düşük esnek bir özellik göstermektedir. Bunun nedeni sığır ve koyunlarda uzun olan üretim periyodu ile kısa dönemde istenen kârlılık düzeyinde optimum besi ağırlığına ulaşamamasıdır (3).

Hayvancılık sektörünü de yakından ilgilendiren 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri çerçevesinde et ve hayvansal ürünler destekleme kapsamından çıkarılmıştır. Bu tarihi izleyen süreçte, kasaplık hayvan ve et dış ticaretinde izlenen yanlış politikaların da sonucu olarak hayvansal üretimden çekilmeler meydana gelmiştir (2,3,5).

Ülkemizde 1985 ve onu izleyen yıllarda yükselen hayvansal ürün fiyatları karşısında dönemin hükümet yetkililerince nedenleri tam olarak araştırılmadan “taşımaya misali” kasaplık hayvan ve et ithalatıyla iç fiyatları baskı altına almak ve bu yolla üreticiyi terbiye etmek yoluna gidilmiştir. Ancak, kısmi bir kıtlık hali olmayan (genel kıtlık hali) yapısal bozukluğun bir sonucu olarak meydana gelen fiyat yükselmeleri karşısında ithalata rağmen piyasada istikrar sağlanamadığı ve sorunun çözümünde ithalatın her zaman akılcı bir yöntem olmadığı bildirilmiştir (1).

Türkiye yıllar itibarıyla değişmekle birlikte 1982-1997 yılları arasında damızlık hayvan hariç toplam 342 milyon dolar civarında canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı gerçekleştirmiştir (3). Uluslararası alanda 1996 yılında Deli Dana Hastalığının (BSE) baş göstermesiyle birlikte, 1997 yılından 2010 yılına kadar Türkiye’de kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatı yapılmamıştır (2,3,5).

Ancak, kırmızı et fiyatlarında; 2008 yılının 2. yarısına gelindiğinde önce koyun-keçi etinde kendini gösteren, ardından 2009 yılının 2. yarısında sığır etiyile devam eden reel artışlar meydana gelmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB), yıllardır izlenen yanlış hayvancılık politikalarının bir sonucu olarak meydana gelen kırmızı et reel fiyat artışlarını dengelemek istemiştir. Bu amaçla, karar mercileri 30 Nisan 2010’den itibaren canlı hayvan ve kırmızı et ithalatını gümrük vergilerini düşürmek suretiyle, cazip hale getirmeye dönük kararlar almıştır. Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile ithalat yetkisi; önce Et ve Balık Kurumu (EBK)’na ve daha sonra EBK ile birlikte gümrük vergilerini düşürerek özel sektöre de verilmiştir.

Bakanlar kurulu tarafından, 30 Nisan 2010 tarihinden 31 Aralık 2010 tarihine kadar olan süreçte canlı hayvan ve kırmızı et ithalatına ilişkin 3 adet EBK ile ilgili, 6 adet ise 20.12.1995 tarihli ve 95/7606 sayılı “ithalat rejimi kararına ek karar” olmak üzere toplam 9 adet karar çıkarılmıştır (7,8,11,12). Bu süreçte alınan kararlar, ithalat vergi oranlarını düşürerek ithalatı teşvik etmeye yönelik olup, 22 Aralık 2010 tarihinde çıkan kararlarla da; özel sektör için düşük gümrük vergisi oranlarının yükseltilmesine ilişkin süre sınırlaması kaldırılırken, EBK’na verilen ithalat yapma yetkisi 31 Aralık 2011 tarihine kadar uzatılmıştır (11,12).

Diğer taraftan, sığır besicilerini yakından ilgilendiren kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatı ile ilgili kararlar alınırken, aynı zamanda 29 Haziran 2010 tarihinde; TAR-ET projesi kapsamında Kars ve Erzurum illerinin de içerisinde bulunduğu toplam 28 ilde uygulanan, 190 kg ve üzeri erkek sığır karkası için kg başına 1.50 TL’lik teşvik ödemesine de son verilmiştir (6,9).

Bir taraftan kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatının önü açılıp, diğer taraftan karkas et teşvik primi ödemesinden vazgeçilirken, 1 Ağustos 2010 tarihinde sığır besiciliği işletmelerinde işletme ve yatırım giderleri için sırasıyla %100 ve %50 oranında faiz indirimi kararı alınmıştır (10).

Bu çalışmada; kırmızı ette yaşanan kriz ile ithalat kararı alınmasını doğuran sürecin nedenlerinin, canlı hayvan ile kırmızı et ithalatı hakkındaki besici görüşlerinin, ithalat kararının besiciler üzerindeki etkilerinin, sektörde olası yansımaların ve ileriye dönük çözüm önerilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın materyalini; Kars ilinden 12, Erzurum ilinden 36 ve Ankara ilinden 34 adet olmak üzere toplam 82 entansif sığır besi işletmesi sahibiyile yüz yüze yapılan anket uygulamaları oluşturmuştur. Konunun önemi itibarıyla anketler; oluşan krizin sebep, sonuç ve çözüm önerilerinin kısa zaman zarfında belirlenmesi amacıyla, Eylül-Kasım 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Ankette sığır besicilerine sorulan; üretimle ilgili güncel bilgi ve gelişmelere hangi yolla ulaştıkları, sığır etinde son dönemde yaşanan fiyat artışının nedenleri ve mevcut kırmızı et krizinin kalıcı olarak aşılması için alınması gereken tedbirler ile çözüm önerilerine ilişkin sorularda verilen seçenekleri önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir. Diğer taraftan ankette sığır besicilerine; işletme faaliyetleri ve sektörel beklentileri ile ilgili de sorular yöneltilmiştir.

Anket verileri, tanımlayıcı istatistikler ve önem sıralarının sorulduğu sorularda, önem sıralamalarına ilişkin ağırlıklandırılmış puanlama yapılarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin incelenmesinde Microsoft Excel 2007 programından yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada anket uygulanan 82 entansif sığır besicisinden yalnızca ikisi (%2.4) sığır besiciliğine ilişkin eğitim aldığını bildirirken, geriye kalan 80 (%97.6) kişi geleneksel yöntemlerle besicilik yaptığını ve herhangi bir eğitim programına (seminer, bilgilendirme toplantısı, kurs vb.) katılmadığını belirtmiştir. Ankete katılan besicilerin ortalama yaşı 43.4 olup, sığır besiciliğindeki tecrübeleri ortalama 16.5 yıl olarak tespit edilmiştir. Anket uygulanan sığır besi işletmelerinin ortalama ölçek büyüklüğü 67 baş’tır.

Ankete katılan besicilerin, üretimle ilgili güncel bilgi kaynakları hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Sığır besicilerinin üretimle ilgili güncel bilgi kaynakları hakkındaki görüşleri.**Table 1:** Cattle fatteners' views on actual information sources concerning the production.

Bilgi Kaynakları	Değerlendirme		En önemli bilgi kaynağı olarak görülme		En önemli üç kaynak arasında görülme		Bilgi kaynağı olarak gösterilmeme	
	Puan	Sıralama	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
TV ve radyo	444	1	30	36.6	68	82.9	11	13.4
Birlik, kooperatif	265	2	16	19.5	44	53.6	35	42.7
Bakanlık personeli	239	3	15	18.3	37	45.1	42	51.2
İnternet	224	4	16	19.5	36	43.9	46	56.1
Kitap, dergi, broşür	100	5	4	4.9	16	19.5	66	80.5

Tablo 1 incelendiğinde; besicilerin ithalat kararları, üretim ve hayvan sağlığı ile ilgili güncel bilgilere yaygın şekilde TV ve radyo aracılığıyla ulaştığı ve bunu üretici birlikleri ve kooperatifler vasıtasıyla elde edilen bilgilerin izlediği saptanmıştır.

Kırmızı ette son dönemde oluşan hızlı fiyat artışlarının nedeni ile ilgili başlıca besici görüşleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Sığır besicilerinin kırmızı ette son dönemdeki fiyat artışlarının nedenlerine ilişkin görüşleri.**Table 2:** Views of the cattle fatteners concerning the reasons for the recent price increases in red meat.

Muhtemel Nedenler	Değerlendirme		En önemli neden olarak görülme		En önemli üç neden olarak görülme		Neden olarak gösterilmeme	
	Puan	Sıralama	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Besi materyali alım fiyatının yüksekliği	558	1	24	29.3	49	75.4	17	20.7
Ülke genelinde sığır varlığındaki azalış	467	2	27	32.9	48	58.5	31	37.8
Geçtiğimiz dönemlerde süt fiyatlarındaki düşüş sonrası damızlıkların kesimi	428	3	13	15.9	39	47.7	32	39.0
Desteklemelerin yetersizliği	324	4	3	3.7	24	29.4	41	50.0
Büyük ölçekli besicilerin yaptığı spekülasyon	247	5	7	8.5	20	24.3	51	62.2
Yem fiyatlarının yüksekliği	232	6	4	4.9	24	29.3	55	67.1
Et sanayi ve perakendecilerin fiyat politikası	168	7	3	3.7	14	17.1	61	74.4
Ülke genelinde koyun varlığındaki azalış	160	8	0	0.0	15	18.3	62	75.6

Tablo 2'de, besiciler tarafından kırmızı et fiyatlarında son dönemde meydana gelen artışların nedenleri arasında, önem sıralamasına göre en yüksek puanı "besi materyali alım fiyatındaki artışın" aldığı ve bunu sırasıyla "ülke genelinde sığır varlığındaki sayısal azalışın" ve "geçtiğimiz dönemlerde süt fiyatlarındaki düşüş sonrası damızlıkların kesiminin" takip ettiği görülmektedir.

Ankete katılan besicilerin yalnızca 19'u (%23.2) ithalat neticesinde kırmızı ette fiyat istikrarının sağlanabileceğine inanırken, 63'ü (%76.8) ithalatla istikrar sağlanabileceğine inanmadığını beyan etmiştir.

Sığır besicilerinin mevcut üretim maliyetleri ve ithalatın devamı halinde, besi materyali alım fiyatı ve karkas satış fiyatına ilişkin beklentileri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Üreticilerin besi materyali alım fiyatı ve karkas satış fiyatı beklentileri.**Table 3:** Producers' expectations of fattening material and selling price of carcass.

Fiyatlar	n	Min.	Mak.	$\bar{x} \pm S$
Canlı ağırlık fiyatı (TL/kg)	77	7.00	14.00	9.65±1.18
Karkas fiyatı (TL/kg)	79	10.00	20.00	15.70±2.92

Tablo 3'te görüldüğü üzere, besicilerin mevcut üretim maliyetleri ve ithalatın varlığında besicilik faaliyetlerini istenilen kârlılıkta sürdürebilmeleri için fiyat beklentileri; besi materyali canlı ağırlık kg alım fiyatı için ortalama 9.65 TL, karkas kg satış fiyatı için ise ortalama 15.70 TL düzeyindedir.

Kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatına 2011 yılında da devam edilmesi durumunda üretimin devamlılığına yönelik besici görüşlerini içeren anket bulguları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4: Kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatının sürmesi halinde üretimin devamlılığına yönelik besici görüşleri.

Table 4: Cattle fatteners' views on the continuation of the production in case of the slaughtered animal and red meat import are maintained.

Besicilerin Üretimin Devamına İlişkin Görüşleri	Frekans	Oran (%)
Etkilenmem	10	12.2
Besiciliği tamamen/hemen bırakırım	28	34.1
İşletme ölçeğimi düşürürüm	28	34.1
Birkaç besi dönemi sonra bırakırım	16	19.6

Tablo 4 incelendiğinde; ithalatın devamı halinde besicilerin %87.8'i besicilik faaliyetlerinin çeşitli düzeylerde etkileceğini beyan etmiştir. Diğer taraftan işletme ölçeğini düşüreceğini ifade eden 28 (%34.1) besicinin, ortalama olarak %52.9 oranında kapasitesini azaltacağı saptanmıştır.

Ankete katılan besicilerin bir yılda yaptıkları besi dönemi sayısı ortalama 1.6 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, birkaç besi dönemi sonra besicilik faaliyetlerini bırakacağını ifade eden 16 (%19.6) besicinin, ortalama olarak 1.4 besi dönemi sonra tamamen üretimden çekileceği tespit edilmiştir.

İthalata devam edilmesi durumunda, besicilerin 62'si (%75.6) ithalatın yalnızca EBK tarafından, 11'i (%13.4) yalnızca özel sektör tarafından, 9'u (%11.0) ise ithalatın hem

EBK hem de özel sektör tarafından yapılması gerektiğini bildirmiştir.

Araştırma kapsamında anket uygulanan sığır besicilerinin %51.2'si canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı kararı ile sıfır faizli hayvancılık kredisi uygulamasının birbiriyle uyumlu ve tutarlı olmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Diğer taraftan besicilerin %62.2'si hayvancılığı geliştirmek ve üretim artışı sağlamak adına uygulanan ve yoğun talep gören sıfır faizli kredi uygulamasının başarılı netice vermeyeceği, aynı zamanda sektörde faaliyet gösteren üreticilerinde bu kredilerden sorunsuz bir şekilde faydalanamayacağı görüşündedir.

Kırmızı et fiyatlarında yaşanan krizin çözümüne ilişkin besici görüşleri Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Sığır besicilerinin kırmızı et fiyatlarında yaşanan krizin çözümüne ilişkin görüşleri.

Table 5: Opinions of cattle fatteners' concerning the solution of the crisis in the red meat prices.

Çözüm Önerileri	Değerlendirme		En önemli çözüm olarak görülme		En önemli üç çözüm arasında görülme		Çözüm olarak gösterilmeme	
	Puan	Sıralama	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Damızlık süt sığırcılığı desteklemelerinin artırılması	521	1	15	18.3	64	78.0	15	18.3
İthalatın yalnızca damızlık ve besi materyaliyle sınırlandırılması	424	2	34	41.5	47	57.3	32	39.0
Besi sığırcılığına verilen teşvik ve desteklemelerin artırılması	399	3	8	9.8	35	42.8	26	31.7
Sektörde sağlıklı bir örgütlenmenin sağlanması	314	4	11	13.4	28	34.1	38	46.3
Yem bitkisi ekim alanları ve desteklemelerinin artırılması	304	5	2	2.4	35	42.7	39	47.6
Kredi finansman olanaklarının artırılması	282	6	4	4.9	20	24.5	40	48.8
İthalatın yasaklanarak, gümrük vergilerinin artırılması	100	7	8	9.8	12	14.6	70	85.4

Tablo 5’de görüldüğü üzere, besiciler tarafından kırmızı et sektöründe yaşanan krizin aşılmasına dönük çözüm önerileri arasında, önem sıralamasına göre en yüksek puanı “damızlık süt sığırcılığı desteklerinin artırılması” alırken, ilk sırada en çok ifade edilen çözüm önerisi ise “ithalatın yalnızca damızlık ve besi materyaliyle sınırlandırılması” olmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Çalışmada sığır besicileri; son dönemlerde karkas sığır eti fiyatlarının artmasının ilk üç nedeni olarak sırasıyla “besi materyali alım fiyatındaki artış”, “ülke genelinde sığır varlığındaki azalış” ve “geçtiğimiz dönemlerde süt fiyatlarındaki düşüş sonrası damızlıkların kesimi”ni göstermiştir. Diğer taraftan besicilere göre kırmızı et fiyatlarının artmasından en az sorumlu tutulan nedenler ise “yem fiyatlarının yüksekliği”, “et sanayi ve perakendecilerin fiyat politikası” ve “koyun varlığındaki azalış”tır.

Bununla beraber fiyat artışlarının nedenlerine yönelik yapılan puanlandırmada “büyük ölçekli besicilerin yaptığı spekülasyon” olarak verilen yanıtın oldukça geri sıralarda yer alması özellikle resmi makamlarca krizin nedenlerine ilişkin yapılan açıklamalarla örtüşmemektedir.

TÜİK verilerine göre; Türkiye’de 1990 yılından 2009 yılına; sığır varlığı %5.7 oranında azalırken, koyun ve keçi varlığı toplam 51.5 milyon baştan 27 milyon başa düşmüş yani, %47.6 oranında azalmıştır. Diğer taraftan, toplam kırmızı et üretiminin 1990 yılında %32.7’si, 2009 yılında ise %20.9’u koyun-keçi etinden elde etmiştir. Yıllık ortalama koyun-keçi eti üretimi 2001 yılından 2007 yılına kadar olan dönemde ortalama 75-100 bin ton iken, koyun-keçi varlığındaki azalışa rağmen, 2007 yılında koyun-keçi eti üretiminin yaklaşık 142 bin tona çıktığı görülmüştür (15).

Bu dönem içerisinde üreticiler, yaşanan ekonomik krizler sonucu üretim maliyetini karşılayamayan satış fiyatı üzerinden hayvanlarını pazarlama durumunda kalmışlardır. Bu nedenle kasaplık gücün üzerinde kesim olmuş ve toplam koyun-keçi eti üretimi 2007 yılında 2006 yılına göre %47.5 artmıştır (15). Sektörde yaşanan bu olumsuz gelişmeler sonucu üretimden çekilmeler ve küçükbaş hayvan sayısındaki azalmalar neticesinde arzda görülen yetersizlik koyun eti fiyatlarını da doğal olarak artırmıştır.

Yapılan incelemelerde koyun eti fiyatlarının 2008 yılı 2. yarısından sonra reel olarak aşırı artışlar göstermeye başladığı belirlenmiştir. Besiciler kırmızı ette son dönemde yaşanan fiyat artışlarının nedenleri arasında koyun varlığındaki sayısal azalışı ilk sıralarda göstermemesine karşın, tarafımızca son dönemlerde koyun varlığındaki sayısal azalış ve koyun eti üretim yetersizliğinin ithalat kararını doğuran sürecin tetikleyicisi olduğu düşünülmektedir.

Siyasi irade kırmızı et fiyatlarındaki reel artışın nedenini ilk etapta, büyük ölçekli besicilerin yaptığı spekülasyona bağlamış olmasına rağmen, zaman içerisinde ithalatla yapılan müdahalelerle tüketici fiyatlarının düşmemesi ve piyasada halen istikrarın yakalanamamış olması, kırmızı et fiyat artışlarının yapay olmadığı yönünde önemli belirtilerdir.

Diğer taraftan, Türkiye’de son yıllarda çiğ süt fiyatlarında görülen dalgalanmalar ve kırmızı et fiyatlarındaki artış sonucu kırmızı et-süt paritesi, et lehine dönmüştür. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da damızlık dışı sığırların kesimiyle birlikte besi materyali dana fiyatlarında reel olarak artışların meydana geldiği ifade edilebilir.

Araştırmada, sığır besicilerinin canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı kararı ile sığır besiciliği işletme giderlerine %100’lük (indirimle cari yıllık faiz oranı %0), yatırım giderlerine %50’lik faiz indirim (indirimle cari yıllık faiz oranı %5) kararını birbirine çelişki olarak gördükleri değerlendirilmiştir (14). Besiciler kırmızı ette yaşanan fiyat istikrarsızlığından kaynaklanan riski, sıfır faizli kredinin telafi etmediği görüşünü savunmuşlardır.

Besicilikte üretimi artırmaya yönelik olarak uygulanan politikaların etkisinin 2-3 yıl süreceği göz önüne alınırsa, bu kredi imkanının sağlanması için geç kalındığı düşünülmektedir. Diğer taraftan birçok 50 baş ve altı ölçeğe sahip sığır besi işletmecisi, kredinin alınması esnasında istenilen kredi bedelinin çok üzerindeki ipotek ile kefiller nedeniyle, kredi alamadıklarını ya da almakta zorlandıklarını bildirmiştir.

Çalışma kapsamında yüz yüze görüşülen sığır besicileri; yapılan canlı hayvan ve kırmızı et ithalatıyla, kırmızı ette fiyat istikrarının sağlanamayacağına inanmaktadır. Besicilerin çoğunluğu, canlı hayvan ve kırmızı et ithalatının bundan sonraki süreçte yapılmaya devam etmesi halinde, bunun EBK tarafından yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu kapsamda, EBK’nun kırmızı et piyasasındaki fiyat istikrarı ve dengenin sağlanması yönündeki müdahale görevinin önemli olduğu ve geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anket uygulanan sığır besicilerinin çoğunluğu, sığır besiciliğinin bir aile mesleği olduğunu ve başka gelir kaynaklarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle mevcut koşullarda; başka iş alternatifleri olmadığından üretimden çekilmediklerini, işletme risklerinin artmasından dolayı yalnızca işletme ölçeğini düşürerek riskleri azaltma yoluna gittiklerini bildirmişlerdir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen 82 besicinin, ortalama besi dönemi sayısı 1.6 civarında olduğuna göre, birkaç besi dönemi (ortalama 1.4 dönem) sonra besiciliği bırakırım diyenlerin yaklaşık 1 yıl sonra üretim faaliyetlerini sonlandıracağı görülmektedir. Bunun ülke genelinde gerçekleşmesi halinde sektördeki istikrarsızlığın daha da büyüme riski taşıdığı düşünülmektedir.

Besiciler son dönemde besi materyali fiyatlarının, karkas et fiyatlarından daha fazla oranda artış gösterdiğini bildirmiştir. Bu nedenle de, işletmelerin sermaye ihtiyacının arttığı belirtilmiştir. Besicilerin şu andaki maliyet yapısıyla 1 kg karkas et satışından bekledikleri gelir ortalama 15.70 TL’dir. Ancak sığır besicileri; canlı hayvan ve kırmızı et ithalatıyla iç piyasada karkas et fiyatlarının 13-14 TL aralığının altına düşmesi durumunda, üretim maliyetlerini karşılayamayacaklarını ve mevcut şartlarda ithalat yapılan

ülkelerdeki besicilerle rekabet şanslarının olamayacağını ifade etmişlerdir.

Araştırmada besiciler kırmızı et fiyatlarındaki artışın çözümü olarak; ilk üç sırada sırasıyla “damızlık süt sığırcılığı desteklerinin artırılması”, “ithalatın yalnızca damızlık hayvan ve besi materyaliyle sınırlandırılması” ve “besi sığırcılığına verilen desteklerin artırılması”ni görmektedir. Bu durumda dikkat çekici olan husus, besicilerin kendi açılarından baktıklarında üretim maliyetlerini düşürmek bakımından ucuz besi materyali temini amacıyla ithalata sıcak bakmalarıdır. Diğer taraftan besicilerin çözüm önerisi olarak en az gösterdikleri seçenekler ise sırasıyla “yem bitkisi ekim alanları ve desteklemelerinin artırılması”, “kredi finansman olanaklarının artırılması” ve “ithalatın yasaklanarak (damızlık hayvanlar hariç), gümrük vergilerinin artırılması”dır.

Son 2 yılda kırmızı et fiyatlarında yaşanan fiyat istikrarsızlığı ile canlı hayvan ve et ithalatına ilişkin kararlar sığır besicileri tarafından yakından izlenmektedir. Sığır besicileri gelinen noktada besi dönemi başında, 3-12 aylık süreç sonrası olan besi sonu karkas satış fiyatı konusunda herhangi bir tahminde bulunamamaktadır. Bu belirsizlik durumu sığır besicileri için mali risklerin artması anlamına gelmekte ve endişe verici olarak değerlendirilmektedir. Cevger ve Sakarya (3) tarafından yapılan çalışmada, canlı hayvan ve kırmızı et ithalatının fiyat artışını önleyemediği, aksine uzun vadede üretimin azalmasına bağlı olarak fiyat artışlarının hızlanmasına neden olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca besi materyali ve yem başta olmak üzere girdi fiyatlarında gözlenen aşırı reel artışlar, sığır besi işletmelerinde işletme sermaye ihtiyacının büyümesine neden olmuştur. Mevcut koşullarda sığır besi işletmelerinin maliyet yapısı ve yüklenilmesi gereken riskler dikkate alındığında besiciliğin, işletmeciler için kârlı ve sürdürülebilir bir uğraş olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Gelinen noktada kısa dönemde canlı hayvan ve kırmızı et ithalatından vazgeçilmesi daha büyük fiyat istikrarsızlıklarına neden olabilecektir. Ancak, orta ve uzun dönemde damızlık büyükbaş ve küçükbaş yetiştiriciliği işletmelerine yönelik alınabilecek tedbirler bulunmaktadır. Bu kapsamda, damızlık hayvan yetiştiriciliği desteklenmeden, dolayısıyla süt fiyatlarında üreticiyi tatmin eden bir fiyatta istikrar sağlanmadan, kırmızı ette fiyat istikrarının sağlanamayacağı düşünülmektedir.

Süt sığırcılığına verilen desteklerin artırılmasıyla orta ve uzun dönemde besi materyali arzı artacağından, besi materyali fiyatları düşecek ve dolayısıyla bu durum besi maliyetlerinin azalmasına katkı sağlayacaktır. Burada besici görüşlerinden de yola çıkarak kısa dönemde kasaplık hayvan ve kırmızı et ithalatı yerine, ucuz besi materyali ithalatının belirli bir dönem ve kontenjan dahilinde yapılması da diğer bir seçenek olarak görülmelidir.

Sığır besiciliğinde besi materyali hariç, %60-70 gibi önemli bir girdi unsuru olan yem maliyeti, meralar daha etkin kullanılarak ve yem bitkileri ile tahılların ekimi

teşvik edilerek azaltılabilir. Diğer taraftan desteklemeler kapsamında, Türkiye’de sığır ve koyun besisini teşvik etmek amacıyla özellikle erkek hayvan karkasına gerekli altyapı ve denetleme mekanizması oluşturularak et teşvik primi verilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda, sığır besi işletmeleri için kırmızı et üretiminin artırılmasına dönük destekleme politikaları yeniden gözden geçirilmelidir. Üretim maliyetlerinin dönemsel olarak etkin, sistemli ve bağımsız bir şekilde hesaplanması ile temel fiyat üzerinden müdahale alımlarının yapılmasının karar mercilerince göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Sektörde diğer önemli bir sorunda artan kırmızı et fiyatları sonucu tüketici piyasasında karşılaşılan talep yetersizliğidir. Hayvansal ürün arzını artırmada ve sürekliliğin sağlanmasında talebin yaratılması çabalarındaki başarının, tüketici gelirinin arttırılması ve iyileştirilmesinden geçtiği unutulmamalıdır.

Ayrıca mevcut hayvan popülasyonundan azami verim almak ve üretimde devamlılığı sağlamak amacıyla; belirli bir süre için özellikle kurban bayramlarında ve kasaplık olarak damızlık dişi koyun, sığır ve erken yaşta hayvan kesimlerinin önlenmesi yönünde gerekli girişimler yapılmalıdır.

Sonuç olarak; Türkiye hayvancılığın korunması ve geliştirilmesi amacıyla, ulusal çıkarlar açısından stratejik olarak orta ve uzun dönemde canlı hayvan ile kırmızı et ithalat kararından vazgeçilmesi, gümrük vergilerinin artırılması ve ülke genelinde besicilik faaliyetinde üretim maliyetini azaltıcı, verim ve kaliteyi teşvik edici nitelikte ve etkin hayvancılık politikalarının süratle hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- 1. Aral S (1991):** Yükselen et fiyatları karşısında beslenme sorunu ve hayvancılık politikası. Ankara Ticaret Borsası Dergisi, 3(10): 23-25
- 2. Aral S, Cevger Y (2000):** Türkiye’de Cumhuriyet’ten günümüze izlenen hayvancılık politikaları. Türkiye 2000 Hayvancılık Kongresi, 31 Mart - 2 Nisan 2000, Sayfa:35-68, Ankara.
- 3. Cevger Y, Sakarya E (2006):** Meat prices and factors affecting them in Turkey. Turk J Vet Anim Sci, 30(1) 1-6
- 4. Çiçek H, Sakarya E (2003):** Afyon ili sığır besi işletmelerinde karlılık ve verimlilik analizleri. Lalahan Hayv Araşt Enst Derg, 43(2): 1-13
- 5. Kaygısız HF (2001):** Uygulanan genel ekonomik politikaların hayvancılık sektörü üzerindeki etkileri. İktisat Derg, 412: 66-74
- 6. Resmi Gazete (2010a):** Hayvancılığın desteklenmesi hakkında karar. Resmi Gazete Tarihi: 02.03.2010, Sayı: 27509
- 7. Resmi Gazete (2010b):** Et ve Balık Kurumu genel müdürlüğüne kullanılmak üzere damızlık olmayan canlı sığır ve sığır eti ithalatında tarife kontenjanı uygulanması hakkında karar. Resmi Gazete Tarihi: 30.04.2010, Sayı: 27567

8. Resmi Gazete (2010c): Et ve Balık Kurumu genel müdürlüğüne kullanılmak üzere damızlık olmayan canlı sığır ithalatında tarife kontenjanı uygulanması hakkında karar. Resmi Gazete Tarihi: 29.06.2010, Sayı: 27626

9. Resmi Gazete (2010d): Hayvancılığın desteklenmesi hakkında kararda değişiklik yapılmasına dair karar. Resmi Gazete Tarihi: 29.06.2010, Sayı: 27626

10. Resmi Gazete (2010e): T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince tarımsal üretime dair düşük faizli yatırım ve işletme kredisi kullandırılmasına ilişkin kararda değişiklik yapılması hakkında karar. Resmi Gazete Tarihi: 01.08.2010, Sayı: 27659

11. Resmi Gazete (2010f): İthalat rejimi kararına ek karar (6 adet). Resmi Gazete Tarihi: 07.08.2010, Sayı: 27665; Resmi Gazete Tarihi: 13.08.2010, Sayı: 27671; Resmi Gazete Tarihi: 19.09.2010, Sayı: 27704; Resmi Gazete Tarihi: 28.10.2010, Sayı: 27743; Resmi Gazete Tarihi: 22.12.2010, Sayı: 27793; Resmi Gazete Tarihi: 31.12.2010, Sayı: 27802 (3. Mükerrer)

12. Resmi Gazete (2010g): Et ve Balık Kurumu genel müdürlüğüne kullanılmak üzere damızlık olmayan canlı

sığır ithalatında tarife kontenjanı uygulanması hakkında kararda değişiklik yapılmasına dair karar. Resmi Gazete Tarihi: 22.12.2010, Sayı: 27793

13. Sakarya E (1990): Erken kuzu kesimi. Ankara Ticaret Borsası Dergisi, 3(7): 17-20

14. TC Ziraat Bankası AŞ (2011): Tarımsal krediler. Erişim: <http://www.ziraat.com.tr> Erişim Tarihi: 03.01.2011

15. TÜİK (2010): Hayvancılık istatistikleri. Erişim: <http://www.tuik.gov.tr> Erişim Tarihi: 16.12.2010

Geliş Tarihi: 04.01.2011 / **Kabul Tarihi:** 18.01.2011

Yazışma Adresi:

Arş. Gör. Erol AYDIN
Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi
Hayvan Sağlığı Ekonomisi ve İşletmeciliği AD
06110, Dışkapı-ANKARA
Tel:0 (312) 3170315/335
e-posta: vetaydin36@hotmail.com